

ПЕТРО ОДАРЧЕНКО

Із Вашингтона надійшла сумна звістка: 12 березня ц.р. на 103 році життя помер один із патріархів української науки, визначний літературознавець, дійсний член УВАН і Наукового товариства ім. Шевченка у США, почесний доктор філософії Національного університету “Києво-Могилянська академія” Петро Васильович Одарченко.

Народився Петро Васильович Одарченко 20 серпня (7 серпня за старим стилем) 1903 р. в селі Римарівка Гадяцького повіту на Полтавщині, у селянській родині. Закінчив сільську початкову земську школу з нагородою I ступеня, і батьки віддали його до Гадяцької земської гімназії, де він цілковито поринає в художній світі Т.Шевченка, Л.Глібова, І.Франка,

Лесі Українки, бере активну участь у літературних вечорах, шкільних святах, виступає з доповідями на мистецькі теми, а головне, як зазначає сам, стає “свідомим українцем”. У 1919–1920 рр. П.Одарченко живе в Гадячому в будинку Драгоманових, де в той час мешкала Олена Пчілка. Вона проводить із ним тривалі розмови на літературні теми, дарує йому свою книжку “Дві п’єси для дитячого театру” з дарчим написом: “Вельмишановному Петрові Одарченку на добрий спомин про близьке сусідство. Прихильна Олена Пчілка, м.Гадяч, 1920, 10.V”. Знайомство зі славетною письменницею, яку найбільше займає “змаг активної одиниці з інерцією, з безрухом власної суспільности” (Д.Донцов) разуче впливає на вибір життєвого шляху юнаком. Він цілковито присвячує себе літературознавству, зокрема шевченкознавству і “лесезнавству”. З 1923 по 1926 рік навчається в Ніжинському ІНО. За клопотанням професора Є.Рихлика його як найдібнішого студента залишили при Науково-дослідчій кафедрі історії культури та мови аспірантом. Під керівництвом проф. Є.Рихлика він пише кандидатську дисертацію “Стиль Лесі Українки”.

За роки навчання в аспірантурі в наукових виданнях було надруковано 10 розвідок Петра Одарченка про Лесю Українку, серед них “Die Weber” Г.Гайне у перекладі Лесі Українки, “Нові надруковані поезії Лесі Українки”, “Прощання” Лесі Українки, “Перша редакція “Місячної легенди” Лесі Українки” та інші, високо оцінені М.Зеровим, Г.Майфетом, Б.Якубським, С.Єфремовим.

У серпні 1929 р., після закінчення аспірантури, Петра Одарченка призначають викладачем I-ої групи Ніжинського ІНО, він веде курси “Історії української мови” та “Сучасної української мови”, викладає ці предмети на курсах українізації при інституті, а також у Ніжинській агротехнічній школі. Водночас працює редактором “Записок Ніжинського ІНО і Науково-дослідчої кафедри історії культури та мови”, бере активну участь у двох семінарах – польської мови і літератури, працює кореспондентом журналу “Етнографічний вісник” ВУАН, готується до захисту дисертації...

“І жовтня 1929 року вдосвіта мене арештували агенти ГПУ, – пише в автобіографії П.В.Одарченко. – У Ніжинській в’язниці мене тримали півроку. Офіційне обвинувачення було сформульоване такими словами: “П.В.Одарченко обвиняється в приналежності к контрреволюционной организации, ставящей своей целью свержение советской власти, восстановление Самостоятельной Украины”. Мене обвинувачували за двома статтями Карного Кодексу УРСР 54.10 і 54.11, тобто в “антисовєтській агітації і в участі у контрреволюційній організації” (Одарченко П. Бібліографія. – Торонто-Едмонтон, 1983. – С.16).

Після вироку “трійки” через в’язниці Києва, Калуги, Тули, Ташкента П.В.Одарченка відправляють на трирічне заслання до Алма-Ати. Він працює бібліотекарем у Казахському геолого-розвідувальному управлінні, знесилений тюрмами, етапом, тяжкими умовами життя, хворіє на запалення легенів і одночасно на черевний тиф. Після тифу ускладнення: запалення вуха, гострий міокард

серця, суглобний ревматизм. Переносить трепанацію черепа, зроблену, на щастя, вдало молодого недосвідченою лікаркою, яка не мала під рукою належних препаратів і при операції лише заморозила вражене місце. Оклигавши після операції, працює в Казахстані на різних посадах, а у грудні 1933 р., відсидівши перший термін, одержує новий: йому знову інкримінують участь в “українській націоналістичній організації”.

З 1944 р. Петро Одарченко — на еміграції. Якийсь час жив у Варшаві, Відні, Мюнхені, читав лекції (про Лесю Українку) в Українському Вільному Університеті, викладав історію в українській гімназії...

У травні 1950 р. родина Одарченків прибула до Сполучених Штатів. “Працював у жахливих антисанітарних умовах, на фабриці мідних гудзиків, портером у готелі, прибиральником на залізничному вокзалі (разом з Тодосем Осьмачкою), в бібліотеці Конгресу США, а з 1955 — у редакції “Голосу Америки”.

В умовах тюрем, заслання й поневіряння чужими краями загартувався науковий хист Петра Одарченка, визріли велика різносторонність його духовних інтересів, невпинна жадоба пізнання, спраглисть до наукової роботи в різних ділянках українознавства: 1) *у галузі історії української літератури і літературної критики*, де окремі пункти займають його книжки і статті про Т.Г.Шевченка (біля ста досліджень, серед них такі книги, як “Поетична майстерність Т.Г.Шевченка” (1954), “Світова слава Шевченка” (1964), “Тарас Шевченко і українська література” (1994), “Шевченкознавство на Україні в 1961–1981 роках” (1995) та інші); про Лесю Українку (статті й коментарі до видатних творів поетеси, наукова редакція фундаментальної монографії Ольги Косач-Кривинюк “Леся Українка. Хронологія життя і творчості”, що вийшла в Нью-Йорку 1970 року, а також понад 80 ґрунтовних досліджень про творчість Лесі Українки), зокрема монографія “Леся Українка” (1994) та ін.; понад 200 друкованих праць з історії літератури та літературної критики, крім праць про Т.Г.Шевченка і Лесю Українку, книжка “Українська література” (1995) тощо; 2) *у сфері етнографії і фольклору* (майже 90 праць, книга “Українознавчі процеси й спостереження”); 3) *близько 150 друкованих праць з українського мовознавства*, зокрема його книжки “Український правопис” (1946), “Про культуру української мови” (1997) тощо; 4) *праці з історії української культури*, зокрема книжка “Видатні українські діячі” (1999); 5) *публіцистика*.

В особі вченого, серце якого перестало битися на чужині, маємо наукового працівника, який разом із своїм народом пройшов тяжкий і страдницький шлях боротьби за свободу — аж до проголошення незалежності України. Такі особистості, як Петро Одарченко, ще довго надихатимуть, наснажуватимуть майбутні покоління волею до чину, розширюють їхній кругозір, збагачують новими ідеями, спрямовують енергію на шлях служіння суспільним інтересам.

Володимир Яворівський, Микола Жулинський, Іван Дзюба, Іван Драч, В'ячеслав Брюховецький, Анатолій Погрібний, Павло Мовчан, Осип Зінкевич, Ліна Костенко, Григорій Сивокінь, Дмитро Чередниченко, Олесь Лупій, Михайло Наєнко, Олександр Астаф'єв, Сергій Гальченко.